

Pojam filozofijske vjere u djelu Karla Jaspersa

Matanov, Maja

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:789262>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**



FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)



Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek

Preddiplomski studij engleskog jezika i književnosti i filozofije

Maja Matanov

Pojam filozofijske vjere u djelu Karla Jaspersa

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Pavao Žitko

Osijek, 2022.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za filozofiju

Preddiplomski studij engleskog jezika i književnosti i filozofije

Maja Matanov

Pojam filozofijske vjere u djelu Karla Jaspersa

Završni rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti, znanstveno polje: filozofija,
znanstvena grana: filozofska antropologija

Mentor: doc.dr. sc. Pavao Žitko

Osijek, 2022.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obeza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnoga, odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 12. 03. 2022.

Maja Nabarav, 3105000305011

Ime i prezime studenta, JMBAG

SAŽETAK

Filozofijska vjera jedan je od glavnih pojmova u filozofiji Karla Jaspersa. Cilj ovog završnog rada jest prikazati glavne značajke filozofijske vjere, objasniti njezinu poziciju između empirijske znanosti i objavljene religije, kao i njezine sadržaje i termine koji su važni za njezino razumijevanje. Ovaj će rad također objasniti Jaspersovo viđenje egzistencije i transcendencije, kao i ulogu svijeta u njihovom odnosu. Za potpunu analizu pojma filozofijske vjere potrebno je spomenuti i njezinu borbu s objavljenom religijom, osobito sa „zahtjevom za isključivošću“, te rješenje koje Jaspers naziva „obnovom biblijskih religija“. Jaspers se u svojoj filozofiji dotiče i pojma Boga koji se razlikuje od osobnog Boga religije. U posljednjem poglavlju ovoga rada prikazat će se i odnos filozofijske vjere prema povijesti, kao i njezin naglasak na slobodi i bezgraničnoj komunikaciji između egzistencija, ali i egzistencije i transcendencije.

Ključne riječi: Jaspers, filozofijska vjera, znanost, objavljena religija, sloboda

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Uvod u pojam filozofijske vjere	2
2.1. Glavne značajke filozofijske vjere	2
2.2. Filozofijska vjera između znanosti i objavljene religije	3
2.3. Sadržaji filozofijske vjere	3
2.4. Termini važni za razumijevanje filozofijske vjere	5
2.4.1. Šifre	5
2.4.2. Granične situacije	6
3. Jaspersov prikaz egzistencije, transcencije i svijeta	6
3.1. O egzistenciji	6
3.2. O svijetu	8
3.3. O transcenciji i Obuhvatnom	9
4. Filozofijska vjera i objavljena religija	10
4.1. Odnos filozofijske vjere i objavljene religije	10
4.2. „Zahtjev za isključivošću“	11
4.3. Jaspersov prijedlog „obnove“ religije	12
4.4. O Bogu	13
5. Važnost povijesti, slobode i komunikacije	14
5.1. Povijest i povijesnost	15
5.2. Sloboda mogućnosti	15
5.3. „Totalna volja za komunikacijom“	16
6. Zaključak	18
7. Popis literature	19

1. Uvod

Karl Jaspers bio je njemački filozof i psihijatar. Njegova se filozofijska misao odvijala u tri etape.¹ Treće razdoblje, koje je trajalo od poratnoga razdoblja pa do smrti, naziva se razdoblje „filozofijske vjere“, u kojoj nastaje, između ostaloga, zbirka od šest predavanja pod nazivom *Filozofijska vjera (Der philosophischer Glaube)*.² Jaspersa su životne okolnosti njegova doba, »život u Weimarskoj Njemačkoj i svi događaji koji su slijedili kao preludij u Drugi svjetski rat, strahote čovjekoubilačke razorne snage uprisutnjene na tlu Europe prvih godina petoga desetljeća prošloga stoljeća«³, potaknule na stvaranje jedne sasvim nove i svježije metafizičke spekulacije koja je rezultirala nastankom pojma filozofijske vjere.⁴ Filozofijska vjera predstavlja jedan od najvažnijih pojmova njegove misli.⁵ Jaspers je s pojmom filozofijske vjere »zasadio nov koncept vjere, stavivši ga u okvire filozofije, čime ga je zapravo lišio svih ograničenja«.⁶ Inspiraciju za nastanak pojma pronašao je Jaspers u Kierkegaardovom subjektivizmu i vjeri, »ali i drugim velikim likovima iz povijesti filozofije i ljudskog duha općenito, poput starozavjetnih proroka, Bude, Boetija, Giordana Bruna, Spinoze i mnogih drugih koji su hrabro istupali (...) i umirali za istinu svojega uvjerenja«.⁷ Uz navedene, važno je spomenuti i Immanuela Kanta i Fridricha Nietzschea koji su, također, na različite načine utjecali na Jaspersa te oblikovali njegovu misao.⁸ U ovom će radu biti prikazan Jaspersov pojam filozofijske vjere i njegove glavne značajke, kao i Jaspersovo viđenje egzistencije, transcendencije i svijeta. Također će biti govora o odnosu filozofijske vjere prema objavljenoj religiji, ali i o povijesti, slobodi i komunikaciji.

¹ Ivan Penavić, »Tematiziranje vjere u filozofiji Karla Jaspersa«, *Spectrum*, br. 3-4;1-2, 2013, 27-31, 28-29. <https://hrcak.srce.hr/115933> Citirano 20.08.2022.

² Ivan Koprek, »Što za Jaspersa znači „filozofijska vjera“? Dijalog teologije i filozofije u „Godini vjere“«, u: Boško Pešić – Danijel Tolvajčić (urednici), *Filozofija egzistencije Karla Jaspersa* (Zagreb: Hrvatsko društvo „Karl Jaspers“, 2013), 245-254, 246.

³ Penavić, »Tematiziranje vjere u filozofiji Karla Jaspersa«, 28.

⁴ Isto.

⁵ Danijel Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, *Crkva u svijetu* 44, br. 3 (2009), 353-371, 354. <https://hrcak.srce.hr/41918> Citirano 20.08.2022.

⁶ Penavić, »Tematiziranje vjere u filozofiji Karla Jaspersa«, 27.

⁷ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 355.

⁸ Danijel Tolvajčić, »Bog kao kritika institucionalizirane religije. Pokušaj rekonstrukcije filozofijske teologije Karla Jaspersa«, *Filozofska istraživanja* 26, br. 2 (2006), 441-456, 442. <https://hrcak.srce.hr/5908> Citirano 21.08.2022.

2. Uvod u pojam filozofijske vjere

Na početku ovoga rada potrebno je ukratko predstaviti glavne značajke filozofijske vjere kao i termine koji su važni za njezino razumijevanje.

2.1. Glavne značajke filozofijske vjere

Određeni autori smatraju da se cjelokupna Jaspersova filozofija ostvaruje upravo kao filozofijska vjera.⁹ Taj je pojam nastao kao posljedica njegova načina filozofiranja, a proizašao je iz svijesti koja je pratila njegovo doba; svijest o nemogućnosti »misaonog zahvaćanja transcendencije«.¹⁰ Za razumijevanje filozofijske vjere važno je napomenuti kako ona, za razliku od religijske vjere, »nema čvrstu poziciju, već je „lebdeća“, ne inzistira na fiksiranju vlastitih pretpostavki«.¹¹ Dakle, filozofijska vjera ne posjeduje nikakvo unaprijed stvoreno stajalište¹² iz čega proizlazi da ne posjeduje ni neopozivu istinu koju nalaže vanjski autoritet¹³. Filozofijska vjera je stoga »isključivo „unutarnje djelovanje“ Egzistencijâ«¹⁴ koje same dolaze do istine, na temelju refleksije¹⁵. Iz ovoga se da zaključiti da je filozofijska vjera slobodna te duboko *individualna*; »ona je “samo u *samomišljenju* - *mišljenju samog sebe* (...) svakog pojedinca”«.¹⁶ Važno je napomenuti da je filozofijska vjera ključna za egzistenciju jer o njoj ovisi hoće li egzistencija sebe prihvatiti samo kao puko opstojanje ili će se otvoriti za transcendenciju.¹⁷ Jaspers pomoću filozofijske vjere pokušava imanenciju, odnosno svijet, i transcendenciju »staviti u odnos«.¹⁸ Filozofijska vjera je stoga definirana kao vjera »*mislećeg pojedinca koja nosi cjelokupnu egzistenciju, a živi iz svijesti o transcendenciji kao vlastitom izvoru.*«¹⁹ Nadalje, filozofijska se vjera protivi objavljenim religijama, ali i ateizmu.²⁰ Ona za Jaspersa predstavlja područje koje se nalazi između znanosti i objavljene religije; ona se oslobađa dogmatizma i isključivosti, kao i

⁹ Josip Oslić, Danijel Tolvajčić, »Odnos „filozofijskog vjerovanja” i objavljene religije kod Karla Jaspersa«, *Bogoslovska smotra* 77, br. 3 (2007), 603-625, 605. <https://hrcak.srce.hr/22546> Citirano 21.08.2022.

¹⁰ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 354.

¹¹ Oslić, Tolvajčić, »Odnos „filozofijskog vjerovanja” i objavljene religije kod Karla Jaspersa«, 605.

¹² Ante Kusić, »Jaspersov „Sveobuhvatni bitak“ i „filozofsko vjerovanje“«, *Crkva u svijetu* 25, br. 4 (1990), 325-337, 332. <https://hrcak.srce.hr/54212> Citirano 22.08.2022.

¹³ Ante Kusić, »„Pojedinac“ i „jedinstvo povijesti“ u filozofiji Karla Jaspersa«, *Crkva u svijetu* 15, br. 2 (1980), 104-119, 106. <https://hrcak.srce.hr/90163> Citirano 22.08.2022.

¹⁴ Kusić, »„Pojedinac“ i „jedinstvo povijesti“ u filozofiji Karla Jaspersa«, 106.

¹⁵ Kusić, »Jaspersov „Sveobuhvatni bitak“ i „filozofsko vjerovanje“«, 332.

¹⁶ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 359.

¹⁷ Koprek, »Što za Jaspersa znači „filozofijska vjera“? Dijalog teologije i filozofije u „Godini vjere“«, 251.

¹⁸ Penavić, »Tematiziranje vjere u filozofiji Karla Jaspersa«, 30.

¹⁹ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 356.

²⁰ Kusić, »„Pojedinac“ i „jedinstvo povijesti“ u filozofiji Karla Jaspersa«, 106.

apsolutnosti i dovršenosti.²¹ Također, Jaspers tvrdi da je za filozofijsku vjeru potrebna i potvrda, odnosno »ostvarenje u povijesnosti vlastite egzistencije«. ²² Dakle, kao glavna obilježja filozofijske vjere ističu se sloboda i povijesnost²³, o kojima će biti riječi u nastavku.

2.2. Filozofijska vjera između znanosti i objavljene religije

Prema Jaspersu, filozofija se ozbiljuje kao *pogled na svijet* koji se temelji u vjeri, ali ne u znanstvenoj ili religijskoj vjeri, već u filozofijskoj vjeri koja »svoje “božanstvo” susreće kao slobodna egzistencija«. ²⁴ Vrlo je važno napomenuti da filozofijska vjera ne smije biti shvaćena kao slična religioznoj vjeri, ali ni kao slična spoznajama koje se temelje na dedukciji i indukciji razuma. ²⁵ Religija nudi vjeru koja zahvaća totalitet života, ali ona često zapada u apsolutizaciju određenih šifri transcendencije i time stvara netoleranciju prema onima drugačijeg mišljenja. ²⁶ Šifre transcendencije i njihovo značenje za filozofijsku vjeru bit će objašnjeno u jednom od sljedećih poglavlja. S druge strane, znanost je za Jaspersa empirijska i partikularna; ona ne može dohvatiti i objasniti Obuhvatno te stoga ne može dati cjelovit smisao. ²⁷ Zato Jaspers odlučuje krenuti putem filozofije jer pojmovi poput Obuhvatnog, transcendencije i Boga nadilaze osjetilno iskustvo, te stoga mogu biti samo predmeti religijskog ili filozofijskog vjerovanja, ali ne i znanosti. ²⁸ Dakle, filozofijska vjera predstavlja *treći put* između religijske vjere i empirijskih znanosti koje karakterizira isključivost. ²⁹

2.3. Sadržaji filozofijske vjere

Nadalje, pošto se filozofijska vjera ostvaruje u slobodnoj egzistenciji, ona se ne može obuhvatiti i izreći u jasno definiranim stavovima. ³⁰ No, filozofijsku vjeru moguće je prikazati i uobličiti u *filozofijske sadržaje vjerovanja*. ³¹ Oni ne proizlaze iz znanja, ali oni »“nose” egzistenciju koji filozofijski vjeruje«. ³² Prostor za filozofijske sadržaje vjerovanja otvara se pomoću četiri pitanja

²¹ Penavić, »Tematiziranje vjere u filozofiji Karla Jaspersa«, 30.

²² Oslić, Tolvajčić, »Odnos „filozofijskog vjerovanja” i objavljene religije kod Karla Jaspersa«, 606.

²³ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 359.

²⁴ Isto, 358.

²⁵ Kusić, »Jaspresov „Sveobuhvatni bitak“ i „filozofsko vjerovanje“«, 331.

²⁶ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 356-357.

²⁷ Isto, 356.

²⁸ Koprek, »Što za Jaspersa znači „filozofijska vjera“? Dijalog teologije i filozofije u „Godini vjere“«, 249.

²⁹ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 357.

³⁰ Isto, 360.

³¹ Isto.

³² Isto, 360-361.

koja se također oslanjaju na Kantovu filozofiju: *Što znam?, Što odista jest?, Što je istina?, Kako znam?*³³ Dakle, filozofijski sadržaji vjerovanja ne nalaze svoj izvor u izvanjskom autoritetu, već u nutrini slobodne egzistencije.³⁴ Jaspers navodi pet *filozofijskih sadržaja vjerovanja*:

Prvi sadržaj glasi: *Bog jest*.³⁵ Kao glavno obilježje Jaspersovog Boga navodi se činjenica da on nije određeno, pojedinačno biće o kojem postoji konačno znanje i koje bi se moglo svesti na neki opći izraz.³⁶ Za Jaspersa je “Bog” samo ime, odnosno naziv kojim se označava »osobni aspekt transcendencije«; on je njezina temeljna šifra.³⁷ Bog je kao pojam važan u filozofiji Karla Jaspersa, stoga je posebno poglavlje u nastavku rada posvećeno detaljnijoj analizi njegovog viđenja Boga.

Drugi sadržaj jest: *Opstoji bezuvjetni zahtjev*.³⁸ Prema Jaspersu, ljudi vjeruju da u bezuvjetnom osjećaju Božje vodstvo.³⁹ Čovjekovo se djelovanje ne sastoji samo od »puke svrhe, dužnosti ili straha od autoriteta«.⁴⁰ No, samo je slobodna osoba u stanju bezuvjetno djelovati, primjerice u ljubavi ili borbi.⁴¹

Idući sadržaj glasi: *Čovjek je konačan i nedovršiv*.⁴² Ni jedna znanost ne može u potpunosti shvatiti i objasniti što je točno čovjek.⁴³ Razlog tomu jest to što smo mi, kao moguće slobodne egzistencije, daleko više od onoga što se može ispitati, mi smo uvijek u stanju »sami sebe transcendirati«.⁴⁴ Za Jaspersa je nemoguće da jedna znanost posjeduje znanje o čovjeku kao cjelini, jer bi ona time promašila ono što se nalazi u samoj biti čovjeka, njegova sloboda i bogoodnošajnost.⁴⁵

Čovjek može živjeti pod Božjim vodstvom je četvrti sadržaj filozofijskog vjerovanja.⁴⁶ Čovjekov opstanak nije puko prirodno događanje, već je on u stanju njime slobodno upravljati, ali ta sloboda traži određeno vodstvo, odnosno Božje vodstvo jer ono »proizlazi iz naše vlastite

³³ Isto, 361.

³⁴ Oslić, Tolvajčić, »Odnos „filozofijskog vjerovanja” i objavljene religije kod Karla Jaspersa«, 610.

³⁵ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 362.

³⁶ Isto.

³⁷ Isto.

³⁸ Isto, 364.

³⁹ Isto.

⁴⁰ Isto.

⁴¹ Isto.

⁴² Isto.

⁴³ Isto.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Isto, 365.

⁴⁶ Isto.

najdublje unutrašnjosti«. ⁴⁷ Kao primjer Božjeg vodstva navodi se *iznenadni bljesak izvjesnosti* koji se pojavi kada čovjek nije u stanju sam pronaći odgovore na važna životna pitanja. ⁴⁸ Posljednji sadržaj glasi: *Svijet ima iščezavajući opstanak između Boga i egzistencije*. ⁴⁹ On se »odnosi na uočavanje nužnosti transcendiranja svekolikog bitka koji zatječemo u svijetu«. ⁵⁰ Naime, svaki bitak koji se može empirijski spoznati uvijek je u rascjepu između subjekta i objekta što ga čini necjelovitim bitkom. ⁵¹ Pojavnost opstanka je za Jaspersa temeljni filozofijski uvid, ali je i on dohvatljiv samo u transcendiranju. ⁵² No, ako transcendiramo pojavnost opstanka, naše mišljenje neće doći do novog znanja, već će nam se samo pojaviti »“tržaj svijesti o bitku u cjelini”«. ⁵³

2.4. Termini važni za razumijevanje filozofijske vjere

Karl Jaspers je u svojoj filozofiji uključio termine kao što su šifre i granične situacije. Oni su važni za razumijevanje pojma filozofijske vjere, te će stoga biti ukratko analizirani u nastavku.

2.4.1. Šifre

Jaspers smatra da filozofija, poput religije, sadrži šifre, odnosno simbole »koji transcendenciju nastoje uprisutniti«. ⁵⁴ Šifre se mogu opisati kao objavljivanja bitka, transcendencije ili očitovanja samog božanstva. ⁵⁵ No, vrlo je važno napomenuti da one nisu jasne i točno određene, odnosno, one nisu jednake za sve, te stoga svaka egzistencija može različito čitati šifre. ⁵⁶ Također, egzistencija može u svakoj stvari u svijetu vidjeti šifru, ali pod uvjetom da je slobodna i u odnosu s Obuhvatnim. ⁵⁷ Upravo egzistencijalna mogućnost različitog čitanja i tumačenja šifri blokira »monopol na tumačenje „istina“ o Svijetu i Bogu«. ⁵⁸ Dakle, za Jaspersa su šifre zapravo šifre Obuhvatnog ⁵⁹ o kojemu će također biti riječi u nastavku.

⁴⁷ Isto, 365-366.

⁴⁸ Isto, 366.

⁴⁹ Isto.

⁵⁰ Isto.

⁵¹ Isto.

⁵² Isto, 366-367.

⁵³ Isto, 367.

⁵⁴ Isto, 354.

⁵⁵ Kusić, »„Pojedinac“ i „jedinstvo povijesti“ u filozofiji Karla Jaspersa«, 111.

⁵⁶ Isto, 106.

⁵⁷ Isto, 111.

⁵⁸ Isto, 106.

2.4.2. Granične situacije

Granične situacije se definiraju kao »situacije u kojima se čovjek suočava s činjenicom smrti, borbe, patnje i krivnje«. ⁶⁰ Jaspers smatra da postoji dva načina na koje se egzistencija može odnositi prema graničnim situacijama: može ih, ili zanemariti i ignorirati, ili ih prihvatiti i ući u njih. ⁶¹ Ako egzistencija odabere drugi slučaj, one za nju postaju vlastito iskustvo. ⁶² Dakle, upravo granične situacije »ukazuju na ono „obuhvatno“ iznad subjekt-objekt rascjepa što se može doseći samo metafizikom „čitanja šifara“, nečega što se ne da do kraja racionalno-znanstveno iskusiti«. ⁶³ Granične situacije su trenuci u kojima egzistencija počinje tražiti transcendenciju. ⁶⁴

3. Jaspersov prikaz egzistencije, transcendencije i svijeta

U ovom će se poglavlju ukratko prikazati Jaspersovo viđenje egzistencije, transcendencije i svijeta. Potrebno je napomenuti da su za Jaspersa egzistencija i transcendencija samo predmeti filozofijske vjere s kojima se operira, ali o kojima nema znanja. ⁶⁵

3.1. O egzistenciji

Izrazom egzistencija Jaspers označava čovjeka koji predstavlja *izuzetak* u odnosu na ostatak društva koji se podređuje izvanjskom autoritetu. ⁶⁶ Jaspers smatra da bi autoriteti trebali egzistenciji pružiti nove mogućnosti, no oni često služe kao sredstva zatvaranja. ⁶⁷

Kao što je već rečeno, tjeskoba i nezadovoljstvo koje proizlazi iz graničnih situacija u kojima se nalazi egzistencija mogu upravo tu egzistenciju potaknuti na nešto drugo; na kontinuirano traženje apsolutnog, transcendencije, koju u konačnici nije moguće pronaći jer bi time prestala biti transcendencija. ⁶⁸ Dakle, za Jaspersa je nesvladivost i nepodnošljivost tjeskobe u kojoj

⁵⁹ Tolvajčić, »Bog kao kritika institucionalizirane religije. Pokušaj rekonstrukcije filozofijske teologije Karla Jaspersa«, 447.

⁶⁰ Saša Horvat, »Boško Pešić – Danijel Tolvajčić(ur.), Filozofija egzistencije Karla Jaspersa, Zbornik radova, Hrvatsko društvo „Karl Jaspers“, Zagreb, 2013.«, *Bogoslovska smotra* 84, br. 3 (2014), 689-694, 690. <https://hrcak.srce.hr/129348> Citirano 23.08.2022.

⁶¹ Horvat, »Boško Pešić – Danijel Tolvajčić(ur.), Filozofija egzistencije Karla Jaspersa, Zbornik radova, Hrvatsko društvo „Karl Jaspers“, Zagreb, 2013.« 690.

⁶² Isto.

⁶³ Vladimir Filipović, *Filozofijski rječnik* (Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1989), pod natuknicom »Filozofija egzistencije«, 109a.

⁶⁴ Penavić, »Tematiziranje vjere u filozofiji Karla Jaspersa«, 31.

⁶⁵ Isto, 30.

⁶⁶ Kusić, »„Pojedinač“ i „jedinstvo povijesti“ u filozofiji Karla Jaspersa«, 110.

⁶⁷ Isto.

⁶⁸ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 360.

egzistencija obitava razlog njezinog buđenja iz pukog opstojanja i razlog rođenja želje za životom aktivnog ostvarivanja.⁶⁹ Čovjek u svojoj nutrini traži znatno više od onoga što mu puki opstanak u svijetu može pružiti.⁷⁰ Zbog toga on vrši skok u filozofijsku vjeru koja mu nudi veću razinu konstruktivne slobode.⁷¹ Filozofijska vjera pomaže egzistenciji prepoznati da nije sama svoj izvor, već da je njen izvor u transcendenciji.⁷² Dakle, iz do sad navedenoga da se ukratko zaključiti: »egzistencija nezasićena domašajima egzaktne znanosti, sudarena s graničnim situacijama, tragajući za smislom, pokušava transcendirati svijet u kojemu se prethodno orijentirala, a transcendiranjem svijeta, stvaranjem luka nad ponorom koji zjapi između imanencije i transcendencije zbiva se osvjetljavanje (rasvjetljenje) egzistencije čitanjem šifri transcendencije u svijetu i unutar same egzistencije«. ⁷³ O svijetu i njegovoj ulozi između egzistencije i transcendencije bit će riječi u sljedećem poglavlju. Nadalje, egzistencija shvaćena na Jaspersov način uključuje i prihvaćanje mogućnosti postojanja mnogoznačnosti istine.⁷⁴ Za Jaspersa je istina egzistencije, odnosno egzistencijalna istina, isključivo individualna te se nalazi u filozofijskom vjerovanju.⁷⁵

Ovdje je važno spomenuti um koji je ključan za egzistenciju. Um je taj koji ju »uvijek drži na putu« te joj ne dopušta da se zaustavi i zadovolji s »povijesno ostvarenim stanjima golog „opstanka“«. ⁷⁶ On nagoni egzistenciju da uvijek nastavlja dalje prema van, iznad onoga što je moguće spoznati.⁷⁷ Um se može opisati kao onaj koji »sprječava da se pomirimo, da dospijemo u slijepu ulicu, da budemo zadovoljni u nekoj još uvijek toliko zavodljivoj skučenosti, da zaboravimo i mimođemo bilo što, bilo da je realnost, važenje ili mogućnost«. ⁷⁸ Egzistencija i um su nerazdvojni jer um bez egzistencije ulazi u opće i rutinsko mišljenje, a egzistencija bez uma upada u »slijepu samovoljnost«. ⁷⁹ Za Jaspersa je *rezultat mišljenja uma* upravo filozofijska vjera jer ona predstavlja vjerovanje egzistencije iz Obuhvatnog bitka, »i to u polaritetima dijalektičkog

⁶⁹ Kusić, »Jaspersov „Sveobuhvatni bitak“ i „filozofsko vjerovanje“«, 326.

⁷⁰ Isto.

⁷¹ Isto, 327.

⁷² Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 369.

⁷³ Penavić, »Tematiziranje vjere u filozofiji Karla Jaspersa«, 30.

⁷⁴ Kusić, »Jaspersov „Sveobuhvatni bitak“ i „filozofsko vjerovanje“«, 328.

⁷⁵ Isto.

⁷⁶ Kusić, »„Pojedinac“ i „jedinstvo povijesti“ u filozofiji Karla Jaspersa«, 105.

⁷⁷ Kusić, »Jaspersov „Sveobuhvatni bitak“ i „filozofsko vjerovanje“«, 329.

⁷⁸ Karl Jaspers, *Filozofijska vjera*, s njemačkoga preveli Božo Dujmović i Željko Pavić (Zagreb: Naklada Breza, 2011), 33.

⁷⁹ Kusić, »Jaspersov „Sveobuhvatni bitak“ i „filozofsko vjerovanje“«, 329.

gibanja između vjerovanja i nevjerovanja, iz tragičnosti Egzistence, kao nesmirive, preko osvjetljenja uma k nadi Transcendence kao Sveobuhvatnog Bitka«. ⁸⁰

3.2. O svijetu

Svijet je, prema Jaspersu, šifra koja služi kao medij u kojem se transcendencija uozbiljuje za egzistenciju. ⁸¹ Kao što je već rečeno, transcendencija putem šifri u svijetu postaje prisutna egzistenciji, a u svijetu postoje mnoge šifre, od kojih je jedna i šifra koja se naziva Bog. ⁸² Prema Jaspersu, »svaka stvarnost u svijetu, u konkretnom povijesnom trenutku, može pojedinoj egzistenciji postati šifra«. ⁸³ Dakle, bez svijeta, susret između egzistencije i transcendencije ne bi bio moguć. ⁸⁴

Nadalje, o svijetu se može reći i da njegov temelj nije moguće pronaći. ⁸⁵ Jednako tako, ne postoji ni apsolutna slika svijeta jer ga nije moguće svesti na jedan jedinstveni princip ⁸⁶: »Sam se svijet u cjelini ne može pojmiti iz jednoga, iz više ili mnogih sagledivih principa«. ⁸⁷ Iduće obilježje svijeta je to da je on nezatvoren u sebi. ⁸⁸ Kada bi svijet bio zatvoren u sebi, dakle bio svoj vlastiti izvor, onda ne bi postojala potreba za transcendencijom. ⁸⁹ Sam je bitak svijeta neistraživ za mišljenje jer se egzistencija nalazi u svijetu i upravo iz njega misli o njemu. ⁹⁰ Stoga, kada mi mislimo o svijetu, mi ne možemo u cjelini misliti o njemu, već samo iz njega. ⁹¹ Upravo zato ne može postojati ispravna slika o svijetu kao predmetu jer on sam nije predmet, već smo mi u njemu i on u nama, te zato Jaspers svijet naziva *imamencijom*. ⁹² Iz navedenoga slijedi zaključak da je znanje egzistencije o svijetu ograničeno samo na ono što se nalazi u svijetu, no to se znanje ne može mjeriti kao cjelovito znanje o svijetu. ⁹³

⁸⁰ Isto, 329-330.

⁸¹ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 367.

⁸² Isto, 367-368.

⁸³ Isto, 368.

⁸⁴ Isto.

⁸⁵ Isto, 367.

⁸⁶ Isto.

⁸⁷ Jaspers, *Filozofijska vjera*, 44.

⁸⁸ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 368.

⁸⁹ Isto, 367.

⁹⁰ Kusić, »Jaspersov „Sveobuhvatni bitak“ i „filozofsko vjerovanje“«, 330.

⁹¹ Isto.

⁹² Isto.

⁹³ Isto.

3.3. O transcenciji i Obuhvatnom

Prema Jaspersu, odgovor na pitanje o smislu same egzistencije moguće je pronaći samo putem transcencije.⁹⁴ Ovdje je vrlo važno ponoviti da je izvor egzistencije u transcenciji i da je to razlog zbog kojega se ona njoj uvijek želi vratiti i zbog kojega ju želi spoznati.⁹⁵ No, transcencija je, kao »bitak po sebi«, nespoznatljiva i nedokučiva.⁹⁶ Jaspers smatra da egzistencija ne može saznati ništa o transcenciji uz pomoć Crkve ili drugih utemeljenih institucija.⁹⁷ No, transcencija ipak nije u potpunosti odvojena od egzistencije jer se između njih nalazi svijet koji služi kao »mjesto i vrijeme« imamencije transcencije.⁹⁸ Kao što je već rečeno, čovjek upravo u graničnim situacijama otkriva da posjeduje mogućnost postati slobodno ostvarena egzistencija; on tada postaje svjestan svoje nemoći, te stoga odlučuje krenuti u potragu za onim što ga nadilazi: »Tek iskusiti graničnu situaciju znači uistinu egzistirati.«⁹⁹ Prema Jaspersu, čovjek može pronaći mir upravo tamo gdje se transcencija putem šifri pojavljuje, osobito putem šifre Boga.¹⁰⁰

Nadalje, sadržaj filozofijske vjere nije ograničen isključivo na subjekt, ona je utemeljena »u onome što nosi pojavnost - *Jednome* koje se pojavljuje u rascjepu na subjekt i objekt.«¹⁰¹ Kao što je već spomenuto, pravi bitak nije isključivo ni subjekt ni objekt, već se on nalazi u cjelini njihova rascjepa i kao takav on mora »ispunjavati kategorije kako bi im dao smisao i značenje.«¹⁰² Upravo taj pravi bitak Jaspers naziva Obuhvatnim te zaključuje da sam pojam vjere svoj izvor pronalazi u Obuhvatnom, »jer "Obuhvatno koje sam ja" kao čovjek, u isto vrijeme biva obuhvaćeno "Obuhvatnim koje je bitak" - svijetom i transcencijom.«¹⁰³ To se obuhvaćanje ostvaruje jedino putem vjerovanja.¹⁰⁴ Iz do sad navedenoga slijedi zaključak da je filozofijska vjera akt egzistencije u kojem ona biva svjesnom svojega izvora, transcencije, te stoga odlučuje živjeti iz tog Obuhvatnog.¹⁰⁵

⁹⁴ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 360.

⁹⁵ Tolvajčić, »Bog kao kritika institucionalizirane religije. Pokušaj rekonstrukcije filozofijske teologije Karla Jaspersa«, 446.

⁹⁶ Isto.

⁹⁷ Kusić, »Jaspresov „Sveobuhvatni bitak“ i „filozofsko vjerovanje“«, 331.

⁹⁸ Tolvajčić, »Bog kao kritika institucionalizirane religije. Pokušaj rekonstrukcije filozofijske teologije Karla Jaspersa«, 446.

⁹⁹ Isto, 446-447.

¹⁰⁰ Oslić, Tolvajčić, »Odnos „filozofijskog vjerovanja“ i objavljene religije kod Karla Jaspersa«, 607.

¹⁰¹ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 354-355.

¹⁰² Jaspers, *Filozofijska vjera*, 25.

¹⁰³ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 355.

¹⁰⁴ Isto.

¹⁰⁵ Isto, 355-356.

4. Filozofijska vjera i objavljena religija

Važno je napomenuti da Jaspers zahtjeva autonomiju filozofije od religije kako bi obje postale ravnopravne.¹⁰⁶ U nastavku će ukratko biti opisan odnos filozofijske vjere i objavljene religije, zatim će biti prikazano rješenje koje Jaspers pronalazi za taj odnos, tj. borbu, te će biti predstavljeno Jaspersovo viđenje Boga.

4.1. Odnos filozofijske vjere i objavljene religije

Među religijskom i filozofijskom vjerom postoje bitne razlike, no postoje i određena mjesta u kojima se Jaspersova filozofija i religijska teologija preklapaju.¹⁰⁷ Primjerice, obje čovjeku omogućuju iskustvo transcencije, te, skupa s mitologijom, čine područja u kojima se nailazi na *metafizičke predmete* »koji na određeni način „opredmećuju“ nepredmetnu transcenciju«. ¹⁰⁸ Također, obje sadržavaju ideje poput: »misao o jednom Bogu; svijest o bezuvjetnosti odluke između dobra i zla u konačnom čovjeku; ljubav kao temeljna zbiljnost onoga vječnog u čovjeku; čin - unutrašnjeg ili vanjskog djelovanja - kao osvjedochenje čovjeka; ideje poretka svijeta; nezaključenost stvorenog svijeta, njegova nestalnost iz sebe; posljednje i jedino utočište kod Boga«. ¹⁰⁹

Jaspers odnos između filozofijske vjere i objavljene religije definira kao »borbu« jer se za filozofijsku vjeru podrazumijeva da je slobodna i nedogmatična, dok se uz religiju nužno vežu institucije, dogme i isključivanje različitog mišljenja. ¹¹⁰ No, tu borbu ne treba shvatiti kao borbu među neprijateljima jer je religija u konačnici »nešto što se filozofije „suštinski tiče i drži je u nemiru“«. ¹¹¹ Jaspers smatra da se filozofija mora sporazumjeti s religijom te da ju ne može proglasiti neistinitom »sve dok je religija vjerna svojem porijeklu, odnosno kada se filozofija nađe pred onim što se pokazuje kao neshvaćeno, ali istovremeno kao presudno«. ¹¹² Borba između filozofijske vjere i objavljene religije nastala je kao posljedica njihovih unutarnjih razlika ¹¹³:

¹⁰⁶ Oslić, Tolvajčić, »Odnos „filozofijskog vjerovanja“ i objavljene religije kod Karla Jaspersa«, 610.

¹⁰⁷ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 354.

¹⁰⁸ Oslić, Tolvajčić, »Odnos „filozofijskog vjerovanja“ i objavljene religije kod Karla Jaspersa«, 610.

¹⁰⁹ Isto, 618.

¹¹⁰ Tolvajčić, »Bog kao kritika institucionalizirane religije. Pokušaj rekonstrukcije filozofijske teologije Karla Jaspersa«, 452.

¹¹¹ Isto.

¹¹² Isto.

¹¹³ Oslić, Tolvajčić, »Odnos „filozofijskog vjerovanja“ i objavljene religije kod Karla Jaspersa«, 611.

Kao prva razlika navodi se *različitog shvaćanja ideje transcendencije*, odnosno, u religiji postoji realan odnos čovjeka prema Bogu, dok filozofija smatra da znanje o Bogu ili njegovoj objavi ne postoji.¹¹⁴

Drugu važnu razliku čine *molitve* koje se definiraju kao »pokušaj odnosa s osobnim Bogom«. ¹¹⁵ U filozofiji osobni Bog predstavlja još samo jednu šifru.¹¹⁶ S druge strane, u religiji, vjernik je putem molitve u mogućnosti stupiti u zbiljski kontakt s Bogom.¹¹⁷

Treća i posljednja razlika su *objave* koje predstavljaju izravan govor Boga koji je djelatan u povijesti.¹¹⁸ Dakle, Bog se kroz povijest objavio i iznio svoje zahtjeve pred ljude.¹¹⁹ Njegove objave, koje se smatraju jedinama, uzrok su nastanka apsolutnog zahtjeva u religijama.¹²⁰ Filozofijska vjera odbija religijsku pretenziju na isključivost.¹²¹

4.2. „Zahtjev za isključivošću“

Kao najveći nedostatak religije, Jaspers navodi činjenicu da religija svoj sadržaj vjere smatra bezuvjetnom i isključujućom istinom koja je uzrok nastanka svih promašaja pojedinačnih religija kroz povijest.¹²² Jaspers upravo taj zahtjev religija naziva „zahtjev za isključivošću“, protiv kojega se žestoko zalaže.¹²³ On se suprotstavlja autoritativnom i dogmatskom mišljenju koje želi objasniti cjelokupnu stvarnost i koje smatra da drugačije mišljenje ne može biti ništa drugo nego krivo.¹²⁴ Ovdje Jaspers navodi primjer Zapada, odnosno apsolutnog zahtjeva kršćanstva¹²⁵ koji nalaže da je samo njihova istina ispravna, a sve druge unaprijed isključuje.¹²⁶ Kao glavni krivac toga zahtjeva navodi se Biblija jer ona ograničava čovjekove mogućnosti i njegovu slobodu, a

¹¹⁴ Isto.

¹¹⁵ Isto.

¹¹⁶ Isto.

¹¹⁷ Isto.

¹¹⁸ Isto.

¹¹⁹ Isto.

¹²⁰ Isto.

¹²¹ Isto.

¹²² Isto, 613.

¹²³ Isto.

¹²⁴ Tolvajčić, »Bog kao kritika institucionalizirane religije. Pokušaj rekonstrukcije filozofijske teologije Karla Jaspersa«, 452.

¹²⁵ Oslić, Tolvajčić, »Odnos „filozofijskog vjerovanja“ i objavljene religije kod Karla Jaspersa«, 614.

¹²⁶ Tolvajčić, »Bog kao kritika institucionalizirane religije. Pokušaj rekonstrukcije filozofijske teologije Karla Jaspersa«, 452.

bez slobode ne može postojati ni istinska egzistencija.¹²⁷ U sljedećem poglavlju će se ova tema dublje razraditi.

Apsolutizacija religijske istine, tvrdi Jaspers, donosi i sljedeće posljedice: *samoobmanjivanje*, *netolerancija*, te *nesposobnost za komunikaciju*.¹²⁸ Navedene su posljedice pripomogle nastanku zahtjeva isključivosti prema onima koji misle drugačije.¹²⁹ No, Jaspers kao glavni uzrok nastanka zahtjeva za isključivošću navodi krivu interpretaciju *bezuvjernog zahtjeva*.¹³⁰ Pogrešno tumačenje bezuvjernog zahtjeva rezultiralo je nastankom lovova na vještice¹³¹, kao i inkvizicija i križarskih ratova.¹³² Takvi su religiozni oblici sebe shvaćali kao apsolutni, trajni i nepromjenjivi načini Božje prisutnosti među ljudima.¹³³ Jaspersova interpretacija bezuvjetnosti glasi: »jedna istina ne isključuje drugu; ono što nekoga nosi - njegova „egzistencijalna“ istina - jest bezuvjetna, ali samo za njega samoga; ona u svojoj pojavnosti i mogućnosti izricanja ne može biti opća istina za sve«. ¹³⁴

4.3. Jaspersov prijedlog „obnove“ religije

Nakon analize odnosa filozofijske vjere i religije, postavlja se pitanje: »U kojem bi pravcu trebala ići „obnova“ religije?«¹³⁵ Kao rješenje, Jaspers ne navodi dokidanje same religije, već predlaže, s pozicije filozofijske vjere, *nacrt obnove biblijskih religija*.¹³⁶ Dakle, biblijske je religije »potrebno očistiti od povijesno nakupljenih „fiksiranja“«. ¹³⁷ Kao prvo, potrebno je suprotstaviti se zahtjevu isključivosti koji se nalazi u religijama kako bi se njihov sadržaj pročistio. ¹³⁸ Nakon toga se u tako obnovljenoj religiji nanovo prepoznaju izvori »egzistencijalnog ozbiljenja za zapadnog čovjeka«. ¹³⁹ Dakle, Jaspersova filozofijska vjera nije u potpunosti protiv biblijske religije, već se zalaže za njezinu preobrazbu. ¹⁴⁰ Potrebno je napomenuti kako Jaspers zaključuje

¹²⁷ Isto.

¹²⁸ Isto, 453.

¹²⁹ Isto.

¹³⁰ Oslić, Tolvajčić, »Odnos „filozofijskog vjerovanja“ i objavljene religije kod Karla Jaspersa«, 614.

¹³¹ Tolvajčić, »Bog kao kritika institucionalizirane religije. Pokušaj rekonstrukcije filozofijske teologije Karla Jaspersa«, 453.

¹³² Oslić, Tolvajčić, »Odnos „filozofijskog vjerovanja“ i objavljene religije kod Karla Jaspersa«, 614.

¹³³ Isto.

¹³⁴ Isto.

¹³⁵ Isto, 613.

¹³⁶ Isto.

¹³⁷ Isto.

¹³⁸ Isto.

¹³⁹ Isto.

¹⁴⁰ Isto.

da u samoj Bibliji i ne nalazimo zahtjev isključivosti, već jedino u »pojedinačnim fiksiranjima povijesnog kretanja biblijskih religija«. ¹⁴¹

Nadalje, Jaspers također predlaže: »napuštanje ideje nacionalne religije, potom napuštanje ideje religije Zakona, kao i napuštanje vjere u Isusa kao Krista - Sina Božjega (...)«. ¹⁴² Isto tako, potrebno je raditi na *obnavljanju polarnih napetosti* jer je egzistencija u doticaju s istinom samo kad je svjesna suprotnosti i kada joj prilazi kroz razne polarnosti. ¹⁴³ Upravo ovdje Jaspers spominje Bibliju kao poticaj takvom načinu filozofiranja jer se tu »bori kult protiv kulta, zakon srca protiv pisanog zakona, svijest o izabranom narodu protiv karaktera izabranosti«. ¹⁴⁴

Dakle, iz dosad navedenog slijedi zaključak da Jaspers upravo u svojoj filozofijskoj vjeri vidi nadu i mogućnost ostvarenja „obnove“ biblijske religije u kojoj će isključivost i zahtijevanje apsolutnosti istine zamijeniti tolerancija i komunikacija. ¹⁴⁵ Obnova religije će egzistenciji omogućiti da živi svoju pojedinačnu i povijesnu istinu. ¹⁴⁶

4.4. O Bogu

Imena poput „Bog“ ili „božanstvo“ predstavljaju izraze koji u sebi nose mnogo povijesnog sadržaja i iskustva nakupljenog kroz godine, ali sva ta imena označavaju ono apsolutno, Jedno, transcendenciju koju ne možemo dohvatiti. ¹⁴⁷ Jaspersova misao o Bogu jest filozofska, ali i on sam shvaća da filozofski pojma Boga nosi i religijske sadržaje, te stoga određuje jasnu razliku između Boga u filozofiji i Boga u religiji, »pokazujući drukčiju povijest nastanka tog pojma grčkoj filozofskoj tradiciji od one u starozavjetnoj proročkoj tradiciji«. ¹⁴⁸ Njegova se filozofska ideja Boga razlikuje od Boga religije ponajprije po činjenici što njegov Bog nije osoban i pristupačan, ali ipak predstavlja ime pomoću kojega se egzistencija obraća transcendenciji. ¹⁴⁹ Bog koji se pojavljuje u filozofiji spoznat je jedino »snagom ispravnoga mišljenja«, a ne putem objave. ¹⁵⁰ S druge strane, Bog religije je uvijek prisutan u narodu, on je njihova stvarnost. ¹⁵¹

¹⁴¹ Isto, 616.

¹⁴² Isto, 614.

¹⁴³ Isto, 617.

¹⁴⁴ Kusić, »Jaspersov „Sveobuhvatni bitak“ i „filozofsko vjerovanje“«, 334.

¹⁴⁵ Oslić, Tolvajčić, »Odnos „filozofijskog vjerovanja“ i objavljene religije kod Karla Jaspersa«, 618.

¹⁴⁶ Isto.

¹⁴⁷ Tolvajčić, »Bog kao kritika institucionalizirane religije. Pokušaj rekonstrukcije filozofijske teologije Karla Jaspersa«, 449.

¹⁴⁸ Isto, 444.

¹⁴⁹ Isto, 445.

¹⁵⁰ Isto, 444.

¹⁵¹ Isto.

Potrebno je napomenuti da za Jaspersa Krist nije Bog, već čovjek koji »sam može dosegnuti božansko susrećući se s transcendencijom u graničnim situacijama«. ¹⁵² Dakle, on samu ideju Krista kao Bogočovjeka smatra mitom koji je lažan, ali i opasan jer može poremetiti komunikaciju među ljudima različitog mišljenja. ¹⁵³

Bog filozofijske vjere je, kao što je već rečeno, depersonaliziran i lišen svakog stvarnog sadržaja; o njemu konkretnog znanja nema i ne može biti ¹⁵⁴: »Ali što je Bog, transcendencija, to se svakako može beskonačno razmatrati, okružiti negacijama, ali se nikada ne može zbiljski shvatiti«. ¹⁵⁵ Njegovo je dokazivanje uzaludno koliko i opasno jer proizlazi iz apsolutiziranog viđenja određene religije kojoj je cilj dokazati Boga poput predmeta empirijske znanosti. ¹⁵⁶ Do Boga se u filozofijskoj vjeri dolazi kada se egzistencija otrgne od svakodnevnog, od pukog održavanja života, te se vrati samoj sebi, odnosno kad se otrgne od »ovisnosti o svijetu« i otvori tome svijetu. ¹⁵⁷ Iz svega navedenoga jasno slijedi da je Bog filozofije u potpunosti u službi filozofijske vjere. ¹⁵⁸

5. Važnost povijesti, slobode i komunikacije

U posljednjem poglavlju ovoga rada bit će ukratko predstavljeni pojmovi koji su važni za cjelokupnu Jaspersovu filozofiju, pa tako i za njegovu filozofijsku vjeru; povijest i povijesnost, sloboda, te „totalna volja za komunikacijom“.

5.1. Povijest i povijesnost

Filozofijska vjera, napominje Jaspers, ne smije se shvatiti kao načelno rušilačka u odnosu na tradiciju, odnosno *predaju*. ¹⁵⁹ Naime, filozofija oduvijek ovisi o povijesti »zbog međusobne ukrštenosti i povezanosti načina bitka«. ¹⁶⁰

¹⁵² Isto, 453.

¹⁵³ Isto.

¹⁵⁴ Isto, 454.

¹⁵⁵ Jaspers, *Filozofijska vjera*, 92.

¹⁵⁶ Tolvajčić, »Bog kao kritika institucionalizirane religije. Pokušaj rekonstrukcije filozofijske teologije Karla Jaspersa«, 454.

¹⁵⁷ Isto, 445.

¹⁵⁸ Isto, 454.

¹⁵⁹ Kusić, »Jaspersov „Sveobuhvatni bitak“ i „filozofsko vjerovanje“«, 332.

¹⁶⁰ Isto.

Kao što je već rečeno, sama je egzistencija nezadovoljna pukim opstankom koji joj se nudi, te zbog toga ona uvijek želi postići više i ići dalje prema budućnosti.¹⁶¹ Upravo se ta njezina usmjerenost ka budućnosti naziva „povijesnost“ ili *povijesnotvornost* i ona se sastoji »u *sjedinjavanju* mogućnosti povijesno uvjetovanog „opstanka“ i najdublje zahtijevnosti slobodne Egzistencije«. ¹⁶² Samo je povijesnotvorno gibanje, prema Jaspersu, u mogućnosti otvarati nove prilike za razvijanje dometa egzistencije.¹⁶³

Samu povijest treba promatrati »pod aspektom „*neispunjene Mogućnosti*“« za egzistenciju koja se nije prepustila samom pukom opstanku, nametnutim ideologijama i dogmama; te koja je sposobna uspostaviti tako potrebnu komunikaciju i „borbu u ljubavi“ s drugim egzistencijama.¹⁶⁴ O važnosti komunikacije među egzistencijama bit će riječi na kraju rada. Nadalje, za Jaspersa je svako apsolutiziranje određenih stavova i ciljeva u povijesti nametnuto i u potpunosti krivo.¹⁶⁵ Takve apsolutizirane stavove i ciljeve, kao što su primjerice vječni život ili ostvarenje ideje o nadmoći rase, koji su služili kako bi se promijenio tok povijesti, potrebno je »zamijeniti s *promjenljivošću ciljeva*, i to na osnovi mogućnosti slobodno izabranih ciljeva - u nadahnuću „filozofskog vjerovanja“, „komunikacije Egzistencija“ u pročišćujućoj „borbi u ljubavi“«. ¹⁶⁶

5.2. Sloboda mogućnosti

Kao što je već rečeno, filozofijska vjera nema čvrsto stajalište, ona se samo zalaže za slobodu egzistencije i ostvarenje njezinih mogućnosti.¹⁶⁷ Sama je filozofijska vjera proizašla »iz uočavanja istinskog potencijala čovjeka«. ¹⁶⁸ Dakle, filozofijska vjera je vjera egzistencije u njezine vlastite mogućnosti u kojima isijava njezina sloboda.¹⁶⁹ Svaki je čovjek putem filozofijske vjere pozvan »vjerovati u svoje mogućnosti« jer je to jedini način da ostvari »svoj istinski bitak«. ¹⁷⁰ Prema Jaspersu, egzistencija želi transcendirati vlastitu konačnost jer intuitivno osjeća da se iza te konačnosti i ograničenosti nalazi sloboda mogućnosti.¹⁷¹ Dakle, u svijesti o slobodi se

¹⁶¹ Kusić, »„Pojedinaac“ i „jedinstvo povijesti“ u filozofiji Karla Jaspersa«, 105.

¹⁶² Isto.

¹⁶³ Isto, 108.

¹⁶⁴ Isto.

¹⁶⁵ Isto, 109.

¹⁶⁶ Isto, 111.

¹⁶⁷ Kusić, »Jaspersov „Sveobuhvatni bitak“ i „filozofsko vjerovanje“«, 332.

¹⁶⁸ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 369.

¹⁶⁹ Jaspers, *Filozofijska vjera*, 51.

¹⁷⁰ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 369.

¹⁷¹ Isto, 360.

nalazi pravi razlog zbog kojeg egzistencija želi transcendirati samu sebe i svoj goli opstanak.¹⁷² Transcendencija je, kao izvor čovjeka, također »izvor njegove slobode«. ¹⁷³ Transcendencija se nikada silom ne nameće na egzistenciju; ona ju ne zarobljava, već isključivo oslobađa.¹⁷⁴

Sama sloboda nije pojmljiva, ni uvjetovana, no ipak je »posredovana: znanjem, slobodnom voljom, kao i zakonom, koji specificira njezine inicijative«. ¹⁷⁵ Ona je među glavnim odrednicama egzistencije, ali ne kao sloboda „od“ nečega, već sloboda „za“ za nešto; dakle, aktivna i angažirana sloboda koja poziva i druge na djelovanje.¹⁷⁶ Pozitivni sadržaji egzistencije kao slobode su vjerovanje, bezuvjetno djelovanje i ljubav.¹⁷⁷

5.3. „Totalna volja za komunikacijom“

Komunikacija je izrazito važna za Jaspersovu filozofijsku vjeru jer: »Bez komunikacije kao otvorenosti nema ni filozofijske vjere, ako filozofiju razumijevamo u Jaspersovom smislu kao *individualni egzistencijalni čin*; čin mislećeg pojedinca kojeg ne ograničava nikakav izvanjski autoritet ili dogmatika (...)«. ¹⁷⁸

Čovjek, prema Jaspersu, mora biti slobodan i uvijek otvoren za potpunu i bezgraničnu komunikaciju.¹⁷⁹ Za njega, „totalna volja za komunikacijom“ proizlazi upravo iz *nezadovoljstva* egzistencije necjelovitom komunikacijom, jer je samo »potpuna komunikacija istinita i donosi pomake«. ¹⁸⁰ Kada egzistencija osjeti nezadovoljstvo s postojećom komunikacijom, ona će početi tražiti dublju i istinitiju komunikaciju koja će ju upućivati na druge egzistencije, a na kraju i na *apsolutnu mogućnost komuniciranja*, dakle, na transcendenciju.¹⁸¹ Ovdje je potrebno ponovno spomenuti čovjekov um jer navedena volja za komunikacijom proizlazi upravo iz njegovog zahtjeva¹⁸²: »Um zahtijeva bezgraničnu *komunikaciju*, on je sam totalna volja za komunikacijom«. ¹⁸³ Um predstavlja vezu »svih načina Obuhvatnog u nama«, a ono ne dozvoljava

¹⁷² Tolvajčić, »Bog kao kritika institucionalizirane religije. Pokušaj rekonstrukcije filozofijske teologije Karla Jaspersa«, 445.

¹⁷³ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 369.

¹⁷⁴ Isto, 369-370.

¹⁷⁵ Kusić, »Jaspersov „Sveobuhvatni bitak“ i „filozofsko vjerovanje“«, 328.

¹⁷⁶ Tolvajčić, »Bog kao kritika institucionalizirane religije. Pokušaj rekonstrukcije filozofijske teologije Karla Jaspersa«, 445.

¹⁷⁷ Kusić, »Jaspersov „Sveobuhvatni bitak“ i „filozofsko vjerovanje“«, 328.

¹⁷⁸ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 369.

¹⁷⁹ Isto, 368.

¹⁸⁰ Isto.

¹⁸¹ Isto, 369.

¹⁸² Isto, 368.

¹⁸³ Jaspers, *Filozofijska vjera*, 34.

da se ni jedna egzistencija u potpunosti odvoji, odnosno da nestane.¹⁸⁴ Egzistencija ne može postojati bez komunikacije jer komunikacija predstavlja nužnu upućenost na drugu egzistenciju, a bez nje egzistenciji ne bi preostalo *ništa*.¹⁸⁵

Za kraj je još potrebno napomenuti da za Jaspersa vrijede dva načela komunikacije vezana uz filozofijsku vjeru.¹⁸⁶ Prvo načelo glasi: »„Samo oni koji vjeruju mogu ostvariti komunikaciju“«¹⁸⁷, dok za drugo načelo vrijedi: »„S borcima za vjeru ne može se govoriti. Filozofsko vjerovanje prepoznaje... đavolsko djelo u svakoj volji za lomom“«.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Tolvajčić, »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, 368.

¹⁸⁵ Isto, 369.

¹⁸⁶ Kusić, »Jaspresov „Sveobuhvatni bitak“ i „filozofsko vjerovanje“«, 335.

¹⁸⁷ Isto.

¹⁸⁸ Isto.

6. Zaključak

Pojam filozofijske vjere nastao je u zreloj fazi stvaralaštva Karla Jaspersa kao odgovor na okolnosti u kojima je živio. Filozofijska vjera predstavlja poziciju koja se nalazi između isključivosti empirijskih znanosti i isključivosti religijske vjere. Ona ne prihvaća izvanjske autoritete, već isključivo unutarnje djelovanje egzistencije koja do istine dolazi uz pomoć samstvene refleksije. Ona nema čvrstu poziciju niti se može ispovijedati u definiranim stavovima, već se jedino može pojasniti putem filozofijskih sadržaja vjere. Za razumijevanje filozofijske vjere, važni su sljedeći termini: šifre i granične situacije. Šifre su medij ozbiljena transcendencije za egzistenciju; one mogu biti bilo koja stvar na svijetu i značiti različito za svaku egzistenciju. Granične situacije su situacije u kojima egzistencija doživljava smrt, borbu, patnju ili krivnju; one predstavljaju trenutak kada egzistencija odlučuje tragati za transcendencijom. Egzistencija se u takvim situacijama želi otrgnuti od golog opstanka i okušati se u metafizici. Izvor egzistencije je u transcendenciji koja je sama po sebi nedokučiva i nespoznatljiva. Svijet predstavlja mjesto uprisutnjenja transcendencije, mjesto bez kojega ne bi postojala veza između egzistencije i transcendencije. Svijet nije moguće spoznati u cjelini jer je on u sebi nezatvoren. Kad je u pitanju odnos između filozofijske vjere i objavljene religije, Jaspers taj odnos definira kao borbu; religija veže uz sebe institucije, dogme i zahtjev za isključivošću, dok je filozofijskoj vjeri imanentno to da je slobodna, nedogmatična i tolerantna. No, religija je ipak nešto što se filozofije suštinski tiče i što ju drži u nemiru. Zato se Jaspers zalaže za obnovu biblijskih religija i kao najvažniju promjenu navodi čišćenje od povijesno nakupljenih fiksiranja. Jaspers također pravi razliku između osobnog Boga religije i depersonaliziranog Boga filozofijske vjere koji predstavlja jednu od šifri transcendencije. Za filozofijsku su vjeru važne predaja i povijesnost jer one u sebi drže gibanje koje otvara nove mogućnosti za egzistenciju. Filozofijska vjera je vjera egzistencije u svoje mogućnosti i poziv na ostvarivanje tih mogućnosti. Filozofijska vjera, uz slobodu, zahtjeva i bezgraničnu komunikaciju.

7. Popis literature

1. Filipović, Vladimir. *Filozofijski rječnik* (Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1989).
2. Horvat, Saša. »Boško Pešić – Danijel Tolvajčić(ur.), *Filozofija egzistencije Karla Jaspersa*, Zbornik radova, Hrvatsko društvo „Karl Jaspers“, Zagreb, 2013.«, *Bogoslovska smotra* 84, br. 3 (2014). <https://hrcak.srce.hr/129348>
3. Jaspers, Karl. *Filozofijska vjera*, s njemačkoga preveli Božo Dujmović i Željko Pavić (Zagreb: Naklada Breza, 2011).
4. Koprek, Ivan. »Što za Jaspersa znači „filozofijska vjera“? Dijalog teologije i filozofije u „Godini vjere“«, u: Boško Pešić – Danijel Tolvajčić (urednici), *Filozofija egzistencije Karla Jaspersa* (Zagreb: Hrvatsko društvo „Karl Jaspers“, 2013).
5. Kusić, Ante. »„Pojedinac“ i „jedinstvo povijesti“ u filozofiji Karla Jaspersa«, *Crkva u svijetu* 15, br. 2 (1980). <https://hrcak.srce.hr/90163>
6. Kusić, Ante. »Jaspresov „Sveobuhvatni bitak“ i „filozofsko vjerovanje“«, *Crkva u svijetu* 25, br. 4 (1990). <https://hrcak.srce.hr/54212>
7. Oslić Josip, Tolvajčić Danijel. »Odnos „filozofijskog vjerovanja“ i objavljene religije kod Karla Jaspersa«, *Bogoslovska smotra* 77, br. 3 (2007). <https://hrcak.srce.hr/22546>
8. Penavić, Ivan. »Tematiziranje vjere u filozofiji Karla Jaspersa«, *Spectrum*, br. 3-4;1-2, 2013. <https://hrcak.srce.hr/115933>
9. Tolvajčić, Danijel. »Bog kao kritika institucionalizirane religije. Pokušaj rekonstrukcije filozofijske teologije Karla Jaspersa«, *Filozofska istraživanja* 26, br. 2 (2006). <https://hrcak.srce.hr/5908>
10. Tolvajčić, Danijel. »Filozofijska vjera Karla Jaspersa«, *Crkva u svijetu* 44, br. 3 (2009). <https://hrcak.srce.hr/41918>